

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Пугаченко Маргарити Костянтинівни
«Гене́за й еволю́ція скляних прикрас у традиційному костюмі України:
типологія, мистецькі технології, композиція»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 02 Культура і мистецтво
за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація**

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження визначена тим, що на сьогодні відсутні комплексні праці, в яких аналізуються питання розвитку скляних прикрас на українських теренах від їх появи до початку XXI століття. Вони становлять цінне джерело інформації для розуміння культурної спадщини України та її місця у світовій історії декоративно-ужиткового мистецтва. Наразі, для розвитку існуючого мистецтва прикрас та нових видів і форм важливим є їх впровадження у спеціалізовану освіту задля збереження та передачі знань майбутнім поколінням.

Зв'язок роботи з науковою темою кафедри/факультету. Дисертацію виконано відповідно до наукової теми Факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Мистецькі практики України в європейському культурному просторі» (державний реєстраційний номер 0116U003293).

Мета дослідження – визначити особливості генези й еволюції скляних прикрас на землях України від часів античності до сьогодення.

Завдання дослідження:

- опрацювати наявні історіографічні джерела та уточнити термінологію з виготовлення прикрас із художніх силікатів на землях України від античних часів до сьогодення;
- дослідити вітчизняні та закордонні музейні збірки щодо наявності скляних прикрас, дотичних до традиційного українського костюму та розробити їх типологію;
- здійснити класифікацію скляних намистин в ансамблях прикрас з території сучасної України;
- окреслити синтез скляних матеріалів з іншими при створенні з різних композицій прикрас від античності до сьогодення на українських теренах;
- з'ясувати передумови появи венеційських намистин в українському костюмі від кінця XVIII століття та систематизувати їх;
- розкрити мистецькі технології у художній обробці скла при виробництві прикрас, дотичних до традиційного костюму України;
- охарактеризувати художні особливості сучасних прикрас, виготовлених українськими майстрами лемпворку, і з'ясувати джерела їх інспірацій.

Об'єкт дослідження – прикраси в українському традиційному костюмі від їх появи до новітнього часу.

Предмет дослідження – технологія, типологія та композиція скляних прикрас українських земель від античності до сьогодення.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наступні праці: Й. Торжевського «Розмова про мистецтво вироблення скла» [329], Ю. Щапової «Скло Київської Русі» [173], В. Рожанківського «Українське художнє скло» [135], Ф. Петрякової «Українське гутне скло» [120], О. Сом-Сердюкової «Тенденції розвитку київської школи художнього скла 1950-х – 1990-х років» [144] О. Косміної «Українське народне вбрання» [79], Г. Стельмашук «Давнє вбрання на Волині: Етнографічно-мистецтвознавче дослідження» [145], Г. Врочинської «Українські народні жіночі прикраси ХІХ – початку ХХ століть» [33], Г. Скоропадової «Європейське скло» [67], М. Кравченко «Мистецтво прикрас в Україні останньої третини ХХ – початку ХХІ століття: європейський контекст, художні особливості, персоналії» [80], О. Школьної «Великосвітські мануфактури князів Радзивіллів ХVІІІ–ХІХ століть на теренах Східної Європи» [167], М. Бокотея «Львівське гутне скло у контексті міжнародного студійного руху: художні особливості та осередки скловиробництва» [18], О. Фединчук «Нагрудні та нашійні прикраси Північної Буковини: історія, типологія, етнічні особливості» [149], О. Федорчук «Українські народні прикраси з бісеру» [155].

Окрему значущість мають у контексті вивчення даної теми публікації, присвячені історії розвитку українського костюма К. Матейко в ілюстрованій монографії про український народний одяг, дослідження періоду українського бароко [94], Г. Стельмашук: зокрема, у співавторстві з М. Білан «Український стрій» [11], З. Тканко у роботі «Мода в Україні ХХ століття» [147].

У контексті даної проблематики додатково аналізуються каталоги та публікації, присвячені українському національному костюму, та виробам зі скла, у тому числі виголошені на симпозіумах, конференціях.

Джерельна база дослідження складається:

- з мистецьких творів, що знаходяться у Національному музеї історії України та його філії – Скарбниці НМІУ, Музеї етнографії та художнього промислу м. Львів, Інституті народознавства (м. Львів); Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (м. Київ), Музеї народної архітектури та побуту імені Климентія Шептицького (м. Львів); Львівському історичному музеї, Національному центрі народної культури Музеї Івана Гончара, Науковому центрі іудаїки та єврейського мистецтва ім. Фаїни Петрякової (м. Львів), Івано-Франківському краєзнавчому музеї, Одеському історико-краєзнавчому музеї, Чернігівському обласному історичному музеї ім. В. В. Тарновського, Історико краєзнавчому музеї м. Володимир-Волинського, поодинокі вироби різних періодів у Музеї скла у Львові, хрести зі скляними вставками зберігаються у Музеї Хреста у с. Гречане Петриківського району Дніпропетровської області, Закарпатському обласному краєзнавчому музеї ім. Т. Легоцького (м. Ужгород), Національному музеї в місті Варшава (Польща), Музеї декоративного мистецтва в Празі

(Чехія), Музеї скла та біжутерії в Яблонці-над-Нісою (Чехія), Інститут наук, літератури та мистецтва Венето Палаццо Лоредан (Італія), Музеї скла на о. Мурано (Італія), Українському музеї Канади (Онтарійське відділення) в Торонто та ін.

- фотоальбому з зображенням національного костюму з прикрасами;
- прикрас, демонстрованих на всеукраїнських, міжнародних виставках, симпозіумах.

Методологія дослідження. У роботі застосовано комплекс історичних, культурологічних, мистецтвознавчих і філософських методів з урахуванням принципів наукової об'єктивності, всебічності, наукової достовірності, а також мистецтвознавчого і дизайнерського підходів.

Серед вжитих **методів дослідження** варто зазначити окремі групи:

- філософські: онтологічний, що використано для дослідження буття виробництва скла на території України; аксіологічний застосовано при осмисленні цінності прикрас і їхніх характеристик у різні періоди часу;

- історичні: історико-хронологічний, що є тлом при аналізі історичних процесів, які послідовно сприяли становленню та розвитку декоративно-ужиткового мистецтва на прикладі аксесуарів; компаративний – для порівняння використання різних типів прикрас зі скла у певні історичні періоди;

- культурологічні методи представлені культуротворчим – задля визначення функції прикрас у житті людини, соціокультурним – використовується при дослідженні окремих аксесуарів у різних верствах населення, та крос-культурним методом – допомагає дослідити схожі елементи оздоблення традиційних костюмів різних регіонів;

- мистецтвознавчі: типологічний, котрий став в нагоді при аналізі видів прикрас зі скла, метод мистецтвознавчого аналізу – вживається для виявлення художніх особливостей прикрас;

- емпіричні методи, котрі включають інтерв'ю, співбесіди, необхідні для дослідження творчих підходів майстрів-художників аксесуарів;

- дизайнерські при характеристиці особливостей технологій створення намистин та композиції прикрас.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

Вперше:

- комплексно вивчено генезу й еволюцію скляних прикрас України від античних часів до початку XXI століть;

- проаналізовано типологію аксесуарів зі скла, які увійшли до традиційного українського костюму;

- осмислено специфіку мистецьких технологій у виробництві скляних прикрас Європи;

- розкрито художні особливості 299 скляних артефактів періоду Середньовіччя, збережених у фондах Львівського історичного музею;

- системно розглянуто введення венеційських намистин до ансамблю скляних прикрас України впродовж XVI – початку XXI століть;

- систематизовані дані про збережені нині музейні колекції

венеційських намистин в Україні;

- здійснено мистецтвознавчий аналіз виробів сучасних українських майстрів з лемпворку;

- введено до наукового обігу колекцію скляних прикрас ХХ століття з Українського музею Канади (Онтарійське відділення) в м. Торонто.

Уточнено:

- семантичний зміст термінів і понять галузі скляних прикрас Європи, Північної Америки, застосовуваних упродовж ХІ – початку ХХІ століть;

- специфіку сучасних артдизайнерських практик зі створення скляних прикрас в Європі від античності до сьогодення;

- знання щодо розвитку сучасного вітчизняного склярства у виробництві прикрас.

Поглиблено:

- класифікацію прикрас зі скла, знайдених на українських теренах, від їх появи до початку ХХІ століття;

- інформацію щодо вжитку скляних прикрас в українському традиційному костюмі.

Набуло подальшого розвитку:

- аналіз художніх особливостей ансамблів прикрас зі скла в українській народній ноші від доби античності до сьогодення.

Теоретичне значення результатів дисертації полягає в тому, що вперше здійснено комплексний мистецтвознавчий і порівняльно-історичний аналіз використання скляних прикрас, знайдених на території сучасної України з античних часів до початку ХХІ століть автохтонного й іноземного виробництва, а також визначено специфіку технік і технологій місцевої традиції художньої обробки цього матеріалу.

Практичне значення роботи. Матеріали дисертації можуть бути використані при підготовці теоретико-мистецтвознавчих досліджень з теоретичних і прикладних питань історії українського декоративного мистецтва від Середньовіччя до Новітнього часу, зокрема поглибленого вивчення творчого доробку сучасних митців.

Отримані наукові результати можуть бути впроваджені в освітній процес у навчально-мистецьких дисциплінах «Декоративно-прикладне мистецтво», «Історія розвитку українського національного костюму», «Історія українського мистецтва» та інших спеціальних дисциплін. Результати проведеного дослідження можуть використовуватися дизайнерами прикрас для відтворення традиційних українських прикрас і розробки сучасних колекцій.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою, здійсненою у галузі 02 Культура і мистецтво, за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Висновки і положення містять наукову новизну та практичне значення

Апробація результатів дослідження.

Основні положення дисертаційної праці пройшли апробацію на науково-методичних семінарах професорсько-викладацького складу й

аспірантів Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (2021 – 2026 рр.). Обговорення результатів дослідження здійснювалося на засіданнях кафедри образотворчого мистецтва Факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (2021 – 2026 рр.).

Основні положення, висновки, практичні результати дисертації представлено в доповідях і повідомленнях:

- на науково-методичних та науково-практичних заходах різного рівня: Всеукраїнська науково-практична конференція Київського національного університету культури і мистецтв «100 Років сучасності: ідеї баугаузу та українського авангарду у сучасному дизайні та дизайн-освіті» з темою доповіді «Лускалки – авангардний напрямок українських скляних прикрас» (2020, Київ Україна); I Міжнародна конференція «Міждисциплінарне дослідження: наукові горизонти і перспективи» з темою доповіді «Скляні прикраси венеційського походження у провідних музеях Львова» (2021, Вільнюс Литва); Онлайн-конференція «Дев'яті Платонівські читання, присвячені 10-річчю від дня смерті професора кафедри ТІМ НАОМА А. В. Заварової» з темою доповіді «Еволюція художніх особливостей скляних намистин «з вічками»» (2021, Київ Україна); на Всеукраїнській науково-практичній конференції Київського національного університету культури і мистецтв «Мистецтво і дизайн у ХХІ столітті: конвергенція форм і сенсів» з темою доповіді «Традиції муранських майстрів у сучасних українських прикрасах» (2022, Київ); Всеукраїнська науково-практична конференція «Етнокультурні традиції в образотворчому мистецтві та дизайні» з темою «Художні особливості декорування скляних браслетів періоду Середньовіччя, знайдених на території Галичини» (2023, Київ), виступила онлайн з темою доповіді «Венеціанські намистини в колекції Музею етнографії та художнього промислу м. Львів» на Міжнародному науковому симпозіумі «Вимушена міграція у ХХІ столітті: виклики, цінності, рефлексії» (2023, Аугсбург Австрія); Всеукраїнська науково-практична конференція «Метавсесвіт української кераміки: питання збереження, реконструкції, оцифрування, експонування в умовах інформаційних викликів» з темою доповіді «Приклади поєднання художніх силікатів різної генези в одній композиції античних намист, знайдених у Криму» (2023, Київ); Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Мистецтво та освіта в контексті національних традицій та сучасних трансформацій» з тезами доповіді «Венеціанські намистини в колекції музею етнографії та художнього промислу м. Львів» (2023,); V Міжнародна конференція, присвячена оцінці внеску жінок у дослідження та інновації (секція «Культурна спадщина у європейському контексті») з темою доповіді виступила онлайн «Атрибуція прикрас з венеційського скла» (2025, Кишинів Молдова); Всеукраїнська наукова конференція «Тюркологія в світлі сучасних орієнтальних досліджень у галузі мистецтвознавства» нашого університету допомогла з організацією і виступила з темою «Бісер у кримськотатарській вишивці» (2025,); на Міжнародному симпозіумі з етнології з темою «Скляні прикраси в

українському народному костюмі» (2025, Кишинів Молдова); виступила очно на Міжнародній конференції «Power and the Image: Its Uses and Abuses»/ з темою «Evolution of Traditional Ukrainian Glass Jewelry from Its Origins to the Present Day». (2025, Варшава Польща), виступила онлайн на міжнародній Науковій конференції членів наукового товариства Шевченкі «Україна і світ» з темою «Еволюція скляних прикрас в українському народному костюмі від античності до сьогодення» (2025, Торонто Канада).

Публікації. Основні результати дисертації висвітлено у 21 наукових публікаціях, із них усі – одноосібні: 5 статей у виданнях, включених на дату опублікування до Переліку наукових фахових видань України; 1 стаття (зараховано як 2 публікації) у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Scopus (Q2); 14 публікацій, у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації.

Наукові статті, опубліковані у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України

1. Puhachenko M. Existential component of human appearance in the context of choosing and wearing bijouterie. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 52 Т. 2. С. 106–109. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-2-15>

2. Puhachenko M. Glass bijouterie in samples of antique Crimean art from museum collections of Ukraine and Russia. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 56 (Т. 2). С. 78–86. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-2-13>

3. Пугаченко М. К. Художній аналіз скляних виробів, знайдених у розкопках Ярослава Пастернака на Львівщині 1936–1944 років. *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2023. № 5. С. 100–112. DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2023.5.11>

4. Пугаченко М. К. Модні тенденції у створенні цілих скляних браслетів в різних етнокультурних традиціях від античності до сьогодення. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2024. Вип. 75. Т. 2. С. 107–112. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-2-15>

5. Пугаченко М. К. Чоловічі бісерні прикраси в колекції Українського музею в Торонто. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2025. Вип. 82. Т. 2 С. 145–151. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-2-21>

Наукова стаття, опублікована у періодичному науковому виданні, проіндексована у базі даних Scopus

1. Puhachenko M. Varieties of decorating artifacts with artistic silicates in the Middle Ages: a case study based on the discoveries of Yaroslav Pasternak in Krylos. *Symmetry: Culture and Science*. 2024. Vol. 35, Issue 2. P. 155–176.

DOI:10.26830/symmetry_2024_2_155.

<https://www.scopus.com/pages/publications/105025100173?origin=resultslist>

Публікації, у яких додатково висвітлено результати дисертації

1. Пугаченко М. К. Лускалки – авангардний напрямок українських скляних прикрас. Всеукраїнська науково-практична конференція Київського національного університету культури і мистецтв. 100 Років сучасності: ідеї баугаузу та українського авангарду у сучасному дизайні та дизайн-освіті. Київ, 2020. С. 170–174.
2. Пугаченко М. К. Скляні прикраси венеційського походження у провідних музеях Львова. I Міжнародна конференція «Міждисциплінарне дослідження: наукові горизонти і перспективи». Вільнюс, Березень 2021 р. С. 152–154.
3. Пугаченко М. К. Еволюція художніх особливостей скляних намистин «з вічками». Дев'ять Платонівські читання, присвячені 10-річчю від дня смерті професора кафедри ТІМ НАОМА А. В. Заварової. Київ, 2021. С. 211–212. Веб-посилання: https://platonconference.kiev.ua/documents/Platon_chit_2021.pdf.
4. Пугаченко М. К. Традиції муранських майстрів у сучасних українських прикрасах. Зб. Мат-лів Всеукраїнської науково-практичної конференції Київського національного університету культури і мистецтв: Мистецтво і дизайн у ХХІ столітті: конвергенція форм і сенсів. Київ, 2022. С. 221–227.
5. Пугаченко М. К. Художні особливості декорування скляних браслетів періоду Середньовіччя, знайдених на території Галичини. Всеукраїнська науково-практична конференція «Етнокультурні традиції в образотворчому мистецтві та дизайні». Київ, 2023. С. 96–99.
6. Пугаченко М. К. Венеціанські намистини в колекції Музею етнографії та художнього промислу м. Львів. Міжнародний науковий симпозіум «Вимушена міграція у ХХІ столітті: виклики, цінності, рефлексії». Аугсбург, 1–3 грудня 2023 р. С. 336–339.
7. Пугаченко М. К. Приклади поєднання художніх силікатів різної генези в одній композиції античних намист, знайдених у Криму. Всеукраїнська науково-практична конференція «Метавсесвіт української кераміки: питання збереження, реконструкції, оцифрування, експонування в умовах інформаційних викликів». Київ, 11 грудня 2023 р.
8. Пугаченко М. К. Венеціанські намистини в колекції музею етнографії та художнього промислу м. Львів. Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Мистецтво та освіта в контексті національних традицій та сучасних трансформацій». Київ, 09 листопада 2023 р. Веб-посилання на програму заходу: <https://kntn.ly/5d5b89d6>.
9. Пугаченко М. К. Атрибуція прикрас з венеційського скла. Круглий стіл: «Питання атрибуції в сучасному образотворчому мистецтві: проблеми інтелектуальної власності». Київ, 7 листопада 2024 р.
10. Пугаченко М. К. Намиста венеційського походження у колекції Українського музею Торонто. V Міжнародна конференція, присвячена оцінці

внеску жінок у дослідження та інновації (секція «Культурна спадщина у європейському контексті»). Кишинів, 2025. Веб-посилання на видання: <https://asm.md>.

11. Пугаченко М. К. Бісер у кримськотатарській вишивці. Всеукраїнська наукова конференція «Тюркологія в світлі сучасних орієнтальних досліджень у галузі мистецтвознавства». Київ, 29 травня 2025 р.

12. Пугаченко М. К. Скляні прикраси в українському народному костюмі. Simpozionul internațional de etnologie. Кишинів, 2025. С. 118–119. Веб-посилання на видання: <https://kntn.ly/8a4d476c>.

13. Puhachenko M. The Evolution of Traditional Ukrainian Glass Jewelry from Its Origins to the Present Day. Міжнародна конференція «Power and the Image: Its Uses and Abuses». Варшава, 1–5 вересня 2025 р. С.27–28. Веб-посилання: <https://english.swps.pl/images/DOKUMENTY/Conferences/power-and-the-image-list-of-abstracts.pdf>.

14. Пугаченко М. К. Еволюція скляних прикрас в українському народному костюмі від античності до сьогодення. Наукова конференція членів наукового товариства Шевченкі «Україна і світ». Торонто, 5 грудня 2025 р.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою, здійсненою у галузі 02 Культура і мистецтво, за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Висновки і положення містять наукову новизну та практичне значення. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні покликання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (350 позицій, з-поміж яких 162 – іноземними мовами), 10 додатків (на 100 сторінках). Праця містить 5 таблиць і 27 діаграм. Загальний обсяг дисертації становить 333 сторінки, з яких 200 сторінка – основний текст, що відповідає вимогам, встановленим освітньо-науковою програмою Університету 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

Дотримання здобувачем академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, в яких висвітлено наукові результати дисертації. На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат та їх експертної оцінки, встановлено, що дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату. Усі використані здобувачкою у тексті дисертації свої наукові праці без посилання на ці праці були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані в анотації дисертації. Результати автоматизованої перевірки (Довідка з бібліотеки Університету від

26 січня 2026 року) на наявність текстових збігів, отримані за допомогою спеціалізованого програмного засобу «StrikePlagiarism» свідчать про відсутність текстових збігів без належного цитування у дисертації М. К. Пугаченко та наукових публікаціях, в яких висвітлено наукові результати дисертації. Загалом, за результатами автоматизованої перевірки на виявлення текстових збігів встановлено, що у дисертації коефіцієнт подібності (відсоток схожості з усіма джерелами) – 2,00%.

Відповідність змісту дисертації галузі знань та спеціальності. Зміст дисертації відповідає галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Рішення.

1. Дисертація Пугаченко Маргарити Костянтинівни «Генеза й еволюція скляних прикрас в традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво, зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023.

2. Дисертація Пугаченко Маргарити Костянтинівни та наукові публікації, в яких висвітлено наукові результати дисертації, виконано на належному науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності.

3. Пугаченко Маргарита Костянтинівна на високому рівні оволоділа методологією наукової та мистецької діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Здобувачка вільно володіє матеріалом.

4. Рекомендувати дисертацію Пугаченко Маргарити Костянтинівни на тему «Генеза й еволюція скляних прикрас в традиційному костюмі України: типологія, мистецькі технології, композиція» до публічного захисту у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження М. К. Пугаченко ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Головуюча –

доцент кафедри образотворчого мистецтва
Факультету образотворчого мистецтва і дизайну
Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка,
кандидат мистецтвознавства

Ольга КОНОВАЛОВА

